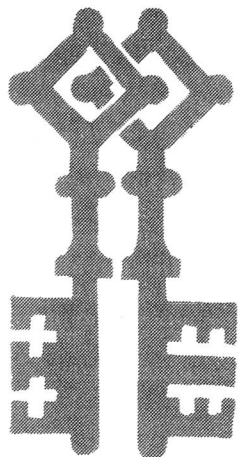
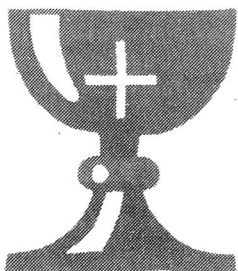
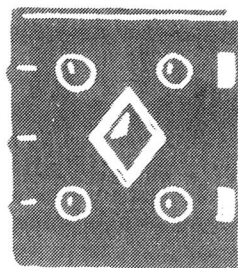


RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

1/1980

FOR AT GØRE DE HELLIGE BEREDTE
TIL DERES TJENESTEGERNING



DET kirkelige embede har altid været en mærkesag i den højkirkelige bevægelse og er det også for Fællesskabet Kirkelig Fornyelse. Denne interesse for embedet har givet modstandere af bevægelsen anledning til at nedgøre vort anliggende som præstelig selvoptagethed under henvisning til, at højkirkeligheden skulle være en præstebevægelse uden væsentlig støtte fra et aktivt lægfolk. Det har været anført, at bevægelsens embedssyn var orienteret udfra en middelalderlig forståelse af præsten som den, der først og fremmest var ordineret til at frembære messens offer. Kritikken har vel haft ret så langt, at præsterne virkeligt har domineret bevægelsen, at man mest var optaget af gudstjenestens udførelse, at man beskæftigede sig mere med bispers og præsters tjeneste end med de øvrige tjenester og funktioner i menighedens og kirkens liv. Yderligere har bevægelsens modstand mod kvindelige "præster" bestemt dens image i befolkningen.

Derfor er det med bævende hjerte, at jeg som ny redaktør af Re-formatio lægger ud med et nummer med focus på kirkens ledelsestjeneste. Men jeg tror, at det vil fremgå af artiklerne, at det netop mere er ledelsestjenesten (en tjeneste blandt andre tjenester i menigheden), der står i centrum, end et middelalderligt embedssyn. I kommende numre af Re-formatio er det da også planen at behandle de "vigtigere" tjenester, som endnu mangler en egentlig udfoldelse og anerkendelse i dansk kirkeliv, f.eks. diakoners og diakonissers tjeneste og kristne fællesskabers plads i menighedens liv.

Når der med dette nummer sættes focus

på ledelsestjenesten, er det for at understrege denne tjenestes formål: at gøre alle troende beredte til at udføre hver sin tjeneste med hver sin nådegave, så at menigheden og kirken virkelig kan bygges op til at være og fremtræde som Kristi legeme (jfr. Ef.4 og bønnen efter intimationen i ordinationsritualerne ifølge biskoppernes vejledning af 1949). Bispers og præsters gerning som ledelsestjeneste i menighedens fællesskab forflygtiges nemlig i den folkekirkelige embedstankning sådan som den f.eks. kommer til udtryk i de forslag til revision af de biskoppelige handlinger, som liturgikommissionen har udsendt. Her cementeredes den tendens, der gør præsterne til noget andet end menigheden – nemlig dem der taler til en lyttende forsamling, dem der udfører ceremonier for folket. I den højkerkelige bevægelse møder man derimod et syn på præst og biskop, der svarer til, hvad de nugældende ordinationsritualer bekender, nemlig at de varetager den ledelsestjeneste, som Paulus i Efeserbrevet tilskriver apostle, profeter, evangelister, hyrder og lærere. Denne ledelsestjeneste er ikke over folket, men i menigheden, idet præsten er et medlem på legemet. Denne tjeneste varetages af de mænd, som er kaldede dertil, fordi menigheden har genkendt ledelsens nådegave hos dem. Hvor denne tjeneste respekteres kan alle andre tjenester vokse frem respekterede for alt det, de er. Derfor ser man også i den højkerkelige gudstjenestepraksis en helt anden vægtlægning på hele menighedens tjeneste end i de statsprotestantiske ritualer og ritualforslag. Kirkebønnen er i den højkerkelige gudstjeneste ikke præstens sag i forlængelse af prædikenen, men hele menighedens sag, f.eks. markeret ved bønneråb undervejs i forbønnerne eller ved stille bøn under hvert afsnit af kirkebønnen. Nadverens lovprisning udtales ikke af præsten, førend menigheden gennem indledningsdialogen har givet sin aksept (P: Herren være med eder. M: Og med din ånd. P: Opløft eders hjerter. M: Vi løfter dem til Herren. P: Lad os takke Herren, vor Gud. M: Det er værdigt og ret). Menigheden bekender troen med én mund, synger den trefold hellige sang, giver mæle til Fadervor. Gudstjenesten er menighedens, og der er forskellige tjenester i gudstjenesten, bl.a. oplæserens (epistlen) eller præstens som ordfører (fordi han iøvrigt er lederen).

Hensigten med disse betragtninger og udvalget af artiklerne er at henlede opmærksomheden på ledelsestjenesten og dens plads blandt menighedens andre tjenester, fordi det er af vital betydning for menighedens vækst, at vi forstår denne ledelsestjenestes art. Det er ment som en opfordring til hele den danske kirke om endnu engang i fællesskab og i et bredere forum end i liturgikommissionen at drøfte hvilke funktioner, der tilkommer ledelsestjenesten, også spørgsmål, som ikke kommer til udtryk i artiklerne i dette nummer, men som fortjener en overvejelse, f.eks. skal ledelsestjenesten differentieres og varetages af et lederkollegium med tjenester der svarer til

dem der er nævnt i Efeserbrevet?

*

Der skal på dette sted lyde en varm tak til pastor Poul Ulsdal, som gennem de sidste par år har haft redaktionen af bladet som sit ansvar. Det er en glæde, at han fortsat er med i redaktionsudvalget, så at bladets læsere og redaktion fortsat kan nyde godt af hans erfaring.

OLE SKJERBÆK MADSEN

FORSÆDET VED EUCHARISTIEN IFØLGE DEN ÆLDSTE TRADITION

I tidsskriftet WORSHIP, som udgives af Benediktinerne i Collegeville, Minnesota i USA, kunne man i septembernummeret fra 1979 læse en artikel, som skal gengives her i referat og uddrag, skrevet af professor Hervé-Marie Legrand ved Institut Catholique og Institut Supérieur de Liturgie i Paris.

Red.

UDGANGSPUNKTET for artiklen er en opfattelse, som kom til udtryk ved Det andet Vatikankoncil: I den ældste kirke præsidere (havde forsædet) præsterne ved eucharistien (nadveren), fordi de også præsidere (ledede) det kristne fællesskab. Dette udsagn undersøges under fire overskrifter: 1) hvem præsidere rent faktisk ved nadveren i kirken før Nicæa-synoden år 325, og hvad var deres titel? 2) forsædets fremtræden som den liturgiske dimension af en hyrdetjeneste; 3) hele menigheden som den der celebrerer (fejrer) messen; 4) arven fra den ældste kirke.

1.

I Det nye Testamente kaldes ingen af de mange tjenester for præstelig, men derimod hele det kristne folk for et præsteligt folk. De præstelige funktioner tilhører hele menigheden. Det betyder ikke at menigheden var uden ledelse. I Apost.Gern. 13,1-2 møder vi profeter og lærere i en ledende stilling i menigheden, og hvis dette sted beskriver en eucharisti-fejring, så er det tillige dem der har forsædet ved nadveren.

Et lignende indtryk får man af skriftet Didaché fra før år 100 e.Kr. I dette skrift skildres en nadverhandling, og i den sammenhæng står der: "Lad profeterne fremføre taksigelse som det behager dem". Sammen med apostlene opbyggede og ledede de menigheden, og præsidere derfor tilsyneladende også ved nadveren. Biskop og præster kunne aflaste profeter og lærere i deres tjeneste ved søndagens gudstjeneste.

Også i 1.Klemensbrev fra ca. år 95 er det den lokale menigheds ledere som præsidere ved eucharistien – og i Rom var

det biskopper og ældste. De havde forsædet ved nadveren ikke som offerpræster, men fordi de ledede fællesskabet.

Den samme ordning møder os igen hos Ignatius i hans breve fra årene omkring 110 e.Kr. - dog med den klare understregning af biskoppen som garant for Kirkens enhed og derfor også som den, der præsiderer ved nadveren, enhedens sakramente.

Og sådan var det helt op til Nicæa-synoden. Nadverhandlingens leder som en offerpræstelig skikkelse bevidnes først i det tredje århundrede, men det synes altså at stå fast, at præsterne (afledt af det græske ord for ældste) ledede nadverhandlingen i den ældste kirke, fordi de også var menighedens ledere i øvrigt.

2.

Det at lede nadverhandlingen må forstås som en liturgisk dimension af hyrdetjenesten. Dette synes at fremgå tydeligt af Hippolyts "Den apostolske Tradition", som gengiver en ordinationsbøn for biskopper, og den nådegave, der bedes om, er ikke specielt en gave til at være en kraft til at ofre og konsekrere, men en ledelsens Ånd (pneuma hegemonikon), et udtryk som betegner både den gave, som apostlene modtog til at styre og lede kirken, og den profetiske ånd, som de modtog pinsedag. Bispetjenesten er delagtighed i den Ånds kraft, som styrer, og den er at sørge for hjorden. Den liturgiske dimension i denne hyrdetjeneste er forsædet ved nadverfejringen, for her opbygges menigheden. Biskoppen har altså ifølge Hippolyt de samme funktioner som apostle, profeter og lærere i Efeserbrevet og i Dicache. Hippolyt var biskop i Rom 217-235.

Selv når der i den tidligste oldkirke bruges gammeltestamentlige billeder om bisper, præster og diakoner, er deres præstedømme ikke kultisk, men snarere juridisk og liturgisk. De skal opbygge menigheden, derfor skal de også lede nadverhandlingen. Og så sent som ved synoden i Chalkedon 451 fastholdtes, at kun en, der præsiderede over kirken, kunne præsiderere over kirkens sakramenter og dermed over nadveren.

3.

Når det er menighedens leder, der også leder nadverhandlingen, udtrykker det ikke en kultisk skelnen mellem præst og lægmand, men at hele menigheden i nadveren frembærer et takkeoffer; alle celebrerer eucharistien; enhver har sin opgave, og menighedens leder (biskop eller præst) altså den at præsiderere over nadveren. Derfor er alle den latinske liturgis bønner i vi-form, aldrig i jeg-form.

Selv i sine særlige handlinger som menighedens leder handler den, der præsiderer over eucharistien, som et medlem af menigheden. Kvalifikationerne eller evnen til at frembære offer tilhører hvert eneste medlem af menigheden netop som et lem på Kristi legeme. Kirken frembærer ikke offer bare fordi

en bestemt person frembærer eucharistiens offer; men fordi Kristus frembærer offer, frembærer også kirken offer, for kirken er Kristi legeme, Kristi brud. Og fordi legemet frembærer offer, frembærer hvert enkelt medlem offer. Johannes Chrysostomos (354-407) kan nævnes som et vidne om dette syn blandt kirkefædrene: "Den eucharistiske bøn er fælles; præsten fremfører ikke taksigelse alene, men folket med ham, for han begynder først efter at have modtaget de troendes tilslutning... Jeg siger det, for at vi kan lære, at vi er alle et eneste legeme. Derfor lad os ikke sætte hele vor lid til præsten i alt, men lad os også selv drage omsorg for kirken".

4.

Det tilkommer altså dem, som præsiderer over kirkens opbygelse, også at præsiderere over kirkens enheds sakramente, det sakramente som bringer den til at eksistere stadig dybere i handling. Denne arv fra den ældste kirke stiller os overfor en række spørgsmål:

A) I den ældste kirke var forbindelsen mellem Kirke og kristenliv på den ene side og nadveren på den anden side så stærk, at man ikke kunne forestille sig et lokalt fællesskab uden søndagens nadvertjeneste. Dette bånd mellem kristenliv og eucharisti var for mange så afgørende, at de hellere ville dø end at fornægte nadveren, som martyrerne fra Abitena erklærede overfor den romerske procurator: "Uden Herrens nadver kan vi ikke være til". Hvad har det at sige sammenlignet med kirkelige strukturer og forhold, der gør det muligt for mennesker kun at deltage sjældent eller aldrig i nadveren?

B) Mangler kirken idag nogle til at præsiderere? Den førnævnte kirke manglede aldrig nogen til at præsiderere over en lokal menighed; så snart der var tolv familieoverhoveder, ordineredes en til at præsiderere med hjælp fra nabo-menighedernes overhoveder. Ville dette princip overført til idag betyde, at så snart kristne har evner til at præsiderere over deres lokale menigheds opbyggelse, er de også berettigede til at modtage den ordination, der gør det muligt, at de også kan lede nadverfejringen? Derimod er der vel ingen inspiration at hente i den middelalderlige praksis, hvor præster ordineredes kun med det formål at forrette nadvertjeneste, for dette er et brud på forbindelsen mellem kirke og eucharisti, mellem hyrdetjeneste, ordets tjeneste og sakramentet.

C) Idag mangler der ofte præster, fordi der ikke er kandidater nok; dette var ikke problemet i den ældste kirke, fordi der ikke var nogen, der søgte præstegerningen. Mange ordineredes "mod deres vilje og under tvang". Et kald er den opfordring, som fællesskabet henvender til en eller flere af sine medlemmer, som det betragtede som egnede til tjenesten, også selvom de aldrig havde ønsket det. De blev taget ud af deres egen menighed. Er vort moderne syn på kald teologisk

vel afbalansert? Er det ikke for subjektivt, individualistisk, og lidt for kirkeligt?

Tager vi altså sammenhengen mellom nadveren og kirken alvorligt nok? Hvilke konsekvenser bør vi drage af den tidlige kirkes oppfattelse: fordi de præsiderer over kirken, præsiderer de også ved nadveren?

HERVÉ-MARIE LEGRAND v/O.S.M.

BISPEEMBEDET I HISTORISK OG AKTUEL BELYSNING

I VÅR lutherske tradisjon har bispeembetet i praksis stått høyt, men i teorien er det gjort mange forsøk på å sette det så lavt som mulig, eller rettere sagt å gjøre det så identisk med presteembetet som mulig. Vi har alle hørt at det "de jure divino" ikke er noe forskjell på en biskop og en prest. Mot dette har vi visst at den katolske og anglikanske tradisjon har stått, der man har hevdet at det er en vesentlig hierarkisk forskjell mellom biskop og prest. Dette standpunkt har som regel også blitt hevdet av "høykirkelige protestanter". Tilbake har det stått en diskusjon om hvem som f. eks. er istand til å foreta en ordinasjon.

Ulykken er at hele problemet er atomisert til å gjelde forholdet mellom den enkelte prestevidede person og den enkelte bispevidede person. Skal vi forstå hva som har kjennetegnet en biskop og hva som fremdeles kjennetegner ham, må vi først og fremst spørre hvilken plass han har i Kirken som helhet og i den enkelte lokalmenighet. Stiller vi et tilsvarende spørsmål m.h.t. prestene, vil vi senere kunne trekke visse konklusjoner angående forholdet mellom disse to embeter.

1. Det eksegetiske materialet

Det mest nærliggende er å begynne med å spørre hva Det nye testamentet vil lære oss om biskopene og prestene og forholdet mellom dem. Gir ikke denne lærdom oss tilstrekkelige kunnskaper, får vi gå videre og søke andre kunnskaper i Det nye testamentet og i den senere kirkehistorie.

a. Bruk av titlene episkopé og episkopos

Acta 1,20 – om Judas apostelembete

Fil.1,1 – om menighetslederne, som her sammenstilles med diakonene

1.Tim.3,1 f – om menighetslederne (her i entall), som omtales sammen med diakonene (v.8 ff)

Tit.1,7 – om menighetslederne (her i entall), etter at forfatteren har nevnt at Titus skal innsette presbytere i hver by
1.Pet.2,25 – tittel på Kristus, sammen med hyrdetittelen
Øvrige henvisninger vil ikke være relevante i vår sammenheng. Det nye testamentet sier altså lite om hva som spesielt særkjenner en biskop. Istedet omtales "bispeembetet" med den største selvfølge, og det stilles opp "dydkataloger" for embetsinnehaverne.

Sansynligvis har tittelen vært brukt noe forskjellig. Fil. 1,1 tyder på at menigheten i Filippi har hatt et lederkollegium, der hver enkelt kollegiemedlem har blitt omtalt med "bispetittelen". De øvrige steder kan mer, om ikke entydig, peke i retning av at bare et begrenset antall menighetsledere har blitt omtalt som biskoper, kanskje bare en eller noen få av kollegiemedlemmene der det fantes et lederkollegium.

Men tittelen viser helt sikkert at lokalmenighetene hadde sine faste/sin faste leder, som ihvertfall delvis bar tittelen episkopos. Ikke noe tyder i retning av at de hadde noe funksjon utover sine lokalmenigheter.

Hierarkisk stod de ihvertfall ikke under diakonene. Alt tyder i retning av at der hvor det har vært tale om menighetsbiskoper, så har også disse vært de fremste menighetslederne, om de har utgjort et kollegium eller vært enkeltpersoner

b. Bruk av titlene presbytérion, presbýteros og presbytéra

Acta 11,30; 15,2.4.22.23; 16,4; 21,18 – om en del menighetsledere i Jerusalem-menigheten som gjerne omtales sammen med apostlene

Acta 14,23; 20,17; 1.Tim.4,14; Tit.1,5 – om ledere, og om innsettelse av ledere, i lokalmenigheter

1.Tim.5,17.19 – om menighetsledere med en respektabel og fremtredende funksjon på lokalplanet, også m.h.t. forkynnelsen og læren

Jak.5,14 – om menighetsledere med en diakonal/liturgisk funksjon

1.Pet.5,1.5; 2.Joh.1; 3.Joh.1 – om fremtredende personer i Kirken

Alt tyder i retning av at en rekke menigheter hadde et lederkollegium etter jødisk mønster, hvis medlemmer ble kalt presbýtera. Forholdet mellom presbyterne og biskopene er uklart. Bare i Acta 20 og Tit.1 brukes titlene sammen. Sansynligvis har den ene tittelen vært brukt enkelte steder, den andre tittelen andre steder, og enkelte steder begge titler. Presbytertittelen har nok kun vært brukt om kollegiemedlemmer. Ved bruk av begge titler kan de være brukt identisk, eller i litt forskjellig sammenheng, eller i litt forskjellig utstrekning. Etter hvert har ihvertfall det siste inntrådt. Bruken av bispetittelen har blitt mer begrenset enn bruken av presbytertittelen. Men derfra er det ikke nødvendig å trekke den konklusjon.

sjon at presbytertittelen har vært samletittel for menighetenes biskop(er) og diakoner, selv om også den konklusjon er tenkelig.

At bruken av bispetittelen etterhvert er blitt begrenset til en enkeltperson i en menighet, følger først og fremst av det at den i Pastoralbrevene brukes i entall (i motsetning til presbytertittelen og diakontittelen), og at den i 1.Pet. brukes om Kristus, hyrden (som aldri omtales som et presbyteriemedlem).

Dette skulle vise at bruken av bispe- og presbytertittelen i Det nye testamentet ikke gir oss så altfor godt grunnlag for å trekke teologiske konklusjoner om bispe- og presteembedet idag. Gjør vi det, bærer det som regel galt av sted.

c. Apostlene og "de sytti"

Fra luthersk hold har det ikke sjeldent vært snakk om "det ene kirkelige embetet", ikke minst ut fra at Augustana taler om "das Amt" og "ministerium". Jeg er ikke sikker på om reformatorene selv ville stresse entallsformen så mye som mange senere har gjort, men det skjer nå likevel. Bibelteologisk blir det søkt begrunnet med at Kristus bare innstiftet ett embete, nemlig apostolatet. I en viss forstand er dette et "frelseshistorisk engangsembete". Men i en viss forstand lever det også videre. Kirkens lemmer kan da deles i to kategorier, nemlig 1) de som har del i dette kirkelige embete, og ihvertfall prinsipielt er likestilt, og 2) de øvrige lemmer som bare har del i det allminnelige prestedømme, men derfor også er likestilt, ihvertfall prinsipielt.

Hele ressonemanget virker konstruert. For Lukas ser det istedet ut til å være vesentlig å få frem at Kristus blant sine disipler opprettet flere grupper av "ledere". I kap.9 forteller han at Kristus sendte ut 12 apostler. I kap.10 forteller han om utsendelsen av 70 andre med omtrent samme oppdrag som apostlene. Ingen ting tyder på at vi kan si at apostlene og de sytti hadde embeter som prinsipielt var identiske. Ut fra dette vil jeg trekke den konklusjon at Kristus selv har akseptert at det finnes forskjellige grupper i Kirken av "ledende personer", som likevel har hver sin plass i Kirken, tross at de langt på vei utfører de samme funksjoner.

Dette bekreftes ytterligere i Acta, der Lukas slett ikke legger vekt på å få frem at det bare finnes "ett embete" ell. I Acta 13 tales det om "profeter" og "lærere", og i Acta 15,6 om "apostlene og de eldste".

Heller ikke noe tyder på at det var prinsipiell likestilling mellom f.eks. Titus og de menighetsledere som han skulle innsette/som fantes på Kreta fra før. Det ville i så fall ha frattatt Titus den myndighet det er en selvfølge at han innehar. Å tale om "prinsipiell likestilling" kan i verste fall resultere i rene svermeriet. For det er vanskelig å skille mellom det prinsipielle og det praktiske.

d. Menighetsorganisasjon

Det har vært en del uenighet om det i det hele tatt fantes noen organiserte embeter i de første kristne menigheter. Men en slik påstand vil vi ikke gå inn på her, da det ligger utenfor dette foredrags ramme. Jeg vil bare kort og godt påstå at etter min mening bygger en slik påstand på manglende historiske premisser. En helt annen ting er om det over alt fantes et like godt organisert menighetsliv. Kanskje hadde menighetene et mer karismatisk preg enkelte steder enn andre steder. Men jeg er heller ikke så sikker på om det i nytestamentlig tid var noe særlig motsetning mellom det karismatiske og det organiserte.

Også hos Paulus (i de "ekte Paulus-brevene"), han som blir sett som en av eksponentene for den pneumatisk-karismatiske kristendommen, mener jeg å finne mange tegn på et organisert menighetsliv. Jfr. Rom.16, der det er tale både om navngitte menighetstjenere og om hjem der menighetene/deler av menighetene samles. Jfr. videre 1.Kor.16,15 ff; der Stefanus nærmest omtales som menighetsleder, sammen med resten av familien sin. I Hebr. (som vel ikke er forfattet av Paulus) nevnes også lederne spesielt, jfr. 13,7.

Selv om vi ikke finner den samme struktur overalt, finner vi stadig et mer eller mindre fast organisert menighetsliv. En annen ting er at enkelte ledere mange steder den første tiden var mer karismatiske enn mange biskoper og andre kirkeledere idag. Muligens kan deres karismatiske evner være noe av det som kvalifiserte dem til å bli ledere (jfr. Acta 6,3) eller de har fått sine karismatiske evner med tjenesten (1.Tim.4, 14). Spesielt interessant er forholdet mellom apostlene, profetene og lærerne. Den innbyrdes rangordning synes nokså fast (jfr. Ef.2,20; 3,5; 4,11 // 1.Kor.12,28 // Acta 13,1; Ef.4,11). Apostlene er et slags historisk bindeledd mellom Kristus og Kirken. De er primært ikke ledere av bestemte lokalmenigheter (Rom.15,23 f), men grunnlegger nye menigheter ved misjon (1.Kor.4,15), og knytter sammen de eksisterende menigheter til en Kirke. Det skjer ved reiser/besøk, brevskrivning og sendemenn/disipler. Men under kortere eller lengre opphold i en menighet, kan de muligens selv ha vært menighetens leder (Acta 20,7). Ved apostlenes bortfall har deres tjenester og autoritet i stor utstrekning gått over enten på deres sendemenn/disipler, eller på lederne i menighetene de har vært knyttet sterkest til. Deri ser jeg forklaringen på bispe- og metropolittembetenes sterke fremvekst først i etter-apostolisk tid.

Profetene har også vært nokså mobile. Når en profet var i en menighet, var det en selvfølge at han ledet gudstjenesten. Den første tiden har sikkert profetene talt profetisk, ikke minst i forbindelse med gudstjenesten. Dette behøver likevel ikke å bety at det var en privatsak om en person var profet eller ikke (individualisme), men at menighetene måtte godta

ham, om han gav seg ut for å være en profet (jfr. 1.Kong.19, 15 ff). Ved sin mobilitet hadde ihvertfall profetene noe av den samme enhetsskapende funksjon som apostlene.

Det samme kan sies om lærerne, som dels har vært mobile (spesielt i etterapostolisk tid), dels mer lokale (Acta 13,1).

Den viktigste konklusjon på undersøkelsen av det eksegetiske materialet, er at vi ikke må trekke for klare og entydige mønster av hvordan de første kristne menigheter var organisert, men likevel gir det bibelske materialet visse tendenser å holde seg til:

- a) helt fra begynnelsen av fantes det en mer eller mindre utbygd menighetsorganisasjon, ofte med et karismatisk preg,
- b) visse hierarkiske tendenser/mønster var slett ikke ukjent, men gjorde at de forskjellige lederne stod i et ordnet forhold til hverandre,
- c) i den sammenheng finner vi både kollegial- og primatstendenser,
- d) ledernes og tjenernes funksjoner, bidro til å holde Kirken sammen (samlet) på lokalplanet og på universalplanet,
- e) funksjonene var på mange områder: forkynnelsen, undervisningen, liturgien, organisasjonsspørsmål, lære- og kirketukt, o.s.v.

2. Den etter-apostoliske tid

a. Utviklingstendenser

I 1.Klem. (75-100) tales det både om biskoper og diakoner, samt om presbyterer. Men forholdet mellom disse grupper av tjenere er ikke særlig mer avklart enn i NT.

I Didache (90-100?) tales det om lærere, apostler, profeter, biskoper og diakoner. Profetene og lærerne har "felleskirkelige embeter" som har sitt motstykke i lokalmenighetenes bispe- og diakonembeter, og de sistnevnte trengs når det ikke er nærværende noen innehavere av de felleskirkelige embetene. Også apostlene har felleskirkelige embeter ved at de likesom lærerne og profetene reiser fra menighet til menighet.

Ignatius (død ca 115) er den første som opererer med tre klart adskilte grupper av embetsbærere, biskopen, presbyterne og diakonene. Han skriver bl.a.: "For når dere underordner dere under biskopen som under Jesus Kristus, viser dere meg at dere ikke lever i overensstemmelse med menneskers ønske, men i overensstemmelse med Jesus Kristus, han som døde for vår skyld, for at dere ved å tro på hans død kan gå fri fra døden. Derfor er det rett, slik dere praktiserer det, ikke å gjøre noe uten biskopen, men også å underordne dere under presbyteriet, som apostlene til Jesus Kristus, vårt håp, i hvem vi skal bli funnet om vi lever i ham. Men det er også nødvendig overalt at alle ser vel på dem som er diakoner for

Jesu Kristi mysterier. For de er ikke diakoner for mat og drikke, men de er tjenere i Guds Kirke. De må derfor bli beskyttet mot angrep som mot ild". (Ign.Trall. II,1-3).

På Ireneus tid (død ca 200) er embetsstrukturen blitt fast i Lyon. Molland skriver at "bispeembetet er monarkisk". Tittelen **episkopos** er reservert for presbyterkollegiets formann.

Tendensen i etter-apostolisk tid synes å være klar. Menighetene blir mer og mer selvstendige lokale størrelser. Den innflytelse som omreisende kirkeledere tidligere hadde i større eller mindre utstrekning, blir mer og mer overtatt av det lokale lederskap, med en mann i spissen, nemlig biskopen. Men det vil likevel ikke si at menighetene med biskopen i spissen blir helt uavhengige av hverandre. Metropolittsystemet begynner å vokse seg frem mer og mer. D.v.s. menighetene i de større byene med sine biskoper får en ikke uvesentlig autoritet over de øvrige menigheter med sitt lederskap. Dette fremgår ikke minst av brevskrivningen. I tillegg må vi regne med at lederne (deriblant biskopene) i menighetene i et distrikt en gang i blant samles til møte for å avgjøre felles problemer, o.s.v. Vi vet dessuten at biskopene begynner å besøke nabo-menighetene. Bispeembetet kommer derfor mer og mer til å ivareta den enhetsskapende funksjon såvel på lokalplanet som på det felleskirkelige plan. Denne funksjon fantes også tidligere, men ble vel da ivaretatt på andre og mer varierende måter. Denne overgang skjer ikke ved revolusjonære inngrep, men på en naturlig, og delvis historisk nødvendig, måte.

b. Situasjonen på Hippolyts tid

Hippolyts (død ca 236) Apostoliske Tradisjon (utgitt av Gregory Dix på engelsk) forteller nokså interessant om hvordan det ordineres til de forskjellige embeter. Denne ordning var sikkert allerede gammel i Roma på hans tid.

Biskopen skal velges av folket og ordineres på en søndag når folket er samlet sammen med presbyteriet og tilreisende biskoper. Biskopene skal legge hendene på ordinanden, mens presbyteriet står rundt i stillhet. Alle skal stille be om at Ånden må komme ned. Deretter skal en biskop på vegne av de andre legge hendene på ordinanden og be en bestemt bønn, som Hippolyt gjengir. Til slutt skal alle gi ham fredsskyss, og diakonene skal bringe ham offergavene. Han og presbyterne skal så legge hendene på offergavene, mens han ber Den eucharistiske bønne.

En **presbyter** skal bli ordinert ved at biskopen legger hendene på ham, mens presbyterne også berører ham, og biskopen skal be en spesiell bønn, som også Hippolyt oppgir.

En **diakon** blir innvidd ved at biskopen alene legger hendene på ham. For om presbyterne heter det at de blir cheirotonein (ordineret ved håndspåleggelse) mens diakonene blir kathistánai (indsat). For diakonene skal kun utføre hyperesia (tjeneste) på biskopens oppdrag. Over presbyterne hviler deri-

mot en felles Ånd, der deltar de alle i hverandres håndspåleggelse.

Dertil taler Hippolyt om en rekke tjenere som det ikke skal legges hender på fordi tjenesten ikke krever det, eller fordi de umiddelbart er "innvidd". Det gjelder bekjennerne (unntatt om de blir biskoper, da de må regnes som en slags presbytere), enkene, lektorene, jomfruene, subdiakonene og helbrederne.

Liksom hos Ignatius er hos Hippolyt biskopen sentrum i menigheten. Alt, og spesielt de viktigste kirkelige handlingene, skal skje under hans ledelse. De øvrige tjenerne, og da spesielt presbyterne og diakonene skal gå ham til hånd. På hans oppdrag kan de også selv utføre en del kirkelige handlinger. Samtidig utgjør vel presbyteriet et slags menighetsråd under biskopens lederskap. Ihvertfall er det sikkert at den som garanterer menigheten enhet er biskopen selv. Men at det ikke bare er som menighetens fremste medlem, men som biskop, går klart frem av det faktum at nabobiskopene deltar ved ordinasjon av ny biskop, når menighetens egen biskop er falt bort. Det synes ikke tilstrekkelig at menighetens presbyterer ordinerer den nye biskopen. Det skulle vise at mens biskopen (og presbyterfelleskapet) garanterer lokalmenighetens enhet, garanterer bispefelleskapet denne enhet når menigheten mangler egen biskop, og ellers Kirkefelleskapet.

3. Utviklingen etter Hippolyt

a. Byepiskopal struktur

Jeg har valgt å kalle den kirkelige struktur som var slått gjennom på Hippolyts tid, og som siden lenge (ja delvis ennå) nestod i området omkring Middelhavet for byepiskopal. I de fleste byene bodde det en biskop. Han var hyrde for de kristne i den byen. Det var han som ledet gudstjenesten på søndagen, prekte, opptok katekumenene i Kirken, ekskommuniserte når det var nødvendig, representerte de kristne i byen ved kirkemøter (muligens ikke alene), var med på å ordinere biskoper i nabobyene, ordinerte/innsatte presbyterer, diakoner, o.s.v. i byen, sørget for at ingen led legemlig nød, o.s.v.

Men alt dette gjorde han ikke alene. Diakonene hjalp ham under gudstjenesten i å frembære offergavene, og i å dele ut sakramentene og gavene til de fattige. De skulle også ferdes i omegn for å se om noen led nød og melde det til biskopen. Presbyterne var både rådgivere (presbyteriet) og medarbeidere. Dersom byen var av en viss størrelse (?) skulle presbyterne og diakonene på hverdagene samle de kristne på forskjellige steder rundt om i byen til undervisning og bønn.

Etter hvert som det også ble vunnet kristne i landdistrik-

tene rundt byene, kom også disse inn under biskopens ansvar. På søndagen kom de vel til biskopens gudstjeneste. Men det er vel ikke utenkelig at en del av dem etter hvert også ble presbyterer og diakoner, eller at spesielle presbyterer og diakoner fikk ansvar for å samle landsbefolkningen på landet på hverdagene til undervisning og bønn.

At biskopen bodde i byen, ville ikke si at gudstjeneste bare ble holdt på et sted midt i byen. Han reiste rundt og samlet de kristne til gudstjeneste på forskjellige steder, ikke minst der det var en martyrgrav.

b. Presbyterne som sakramentforvaltere

Når presbyterne har hatt adgang til å lede nattverdfeiringen vet vi ikke sikkert. Muligens har de helt fra nytestamentlig tid kunne gjøre det. Men det er slett ikke sikkert. Medlemmene av de jødiske synedriene, hadde ikke liturgiske funksjoner, utover det å delta i ordinasjon av nye synedriemedlemmer. Men fordi presbyterne ikke var ledere av et vanlig bysamfunn, men av en menighet, er det vel sansynlig at ihvertfall enkelte av dem også ledet nattverdfeiringen den første tiden. Etter hvert som biskopens stilling ble mer og mer markert, var det ihvertfall ham som ble sakramentforvalteren. Likevel er det en setning hos Ignatius som kan tyde på at han ikke var alene om det: "La den eucharisti bli regnet som gyldig som blir holdt av biskopen eller av den han har gitt det i oppdrag til" (Ign.Smn, 1). All den tid presbyteriet var det råd som stod ved biskopens side, vil jeg anta det som mest sansynlig at slikt oppdrag ble gitt til presbyteriemedlemmer. At andre ikke fikk det, anser jeg som sansynlig ut fra det faktum at vi ikke har noe bellegg fra senere tid om andre enn biskopene og presbyterne som sakramentforvaltere.

Men først hos Cyprian (død ca 258) finnes det sikre vitnesbyrd om presbyterer som ledere av nattverd-gudstjenesten (Ep.5,2). Det var vel nokså naturlig ut fra behov og ut fra det faktum at presbyteriet (d.v.s. presbyteriemedlemmene) ledet nattverd-gudstjenesten sammen med biskopen. Men det vil naturligvis ikke si at presbyterne hadde en selvstendig sakramentforvaltningsrett. Ansvar et hvilte fortsatt på biskopen som menighetens hyrde. Likevel legges grunnen for en prinsipielt sett nye kirkestruktur, når presbyterne blir sakramentforvaltere. Nattverden er jo den handling som skaper og manifesterer enheten i en menighet (1.Kor.10,17). Ved at presbyterne ikke lenger bare drev undervisning og bønn med de troende utenom gudstjenesten (høymessen), men selv begynte å holde gudstjeneste (høymesse), ble de tidligere menigheter som samlet seg om biskopen på søndagene, delt opp i mindre menigheter som samlet seg på søndagene på flere steder i byen og på landet. Biskopens garanti av menighetens enhet kom ikke lenger til å bestå i at han samlet den regelmessig til gudstjeneste, men i at han bestemte hvor de troende skulle

samles til gudstjeneste og hvem (av presbyterne) som skulle lede gudstjenesten. Fremdeles består den ordningen i prinsippet ved at biskopen på den ene siden innvier nye kirker, og på den andre siden ordinerer og utsender/gir kollats til nye prester.

Ordningen medførte altså ikke en prinsipiell avskaffelse av forskjellen på en biskop og prest (i prinsippet), men at biskopen lot enkelte prester få det selvstendige ansvar for litt flere enkeltoppgaver enn tidligere.

c. Stiftsepiskopal struktur

Når siden kristendommen bredte seg nordover forbi alpene var grunnen i prinsippet lagt for en i praksis helt annen kirkestruktur. Etter hvert som mennesker ble vunnet for troen i de forskjellige områder, ble det ikke opprettet stadig nye bispestoler. Istedet beholdt f.eks. den misjonerende biskopen selv ansvaret for dem som ble omvendt. Den kirkelige betjeningen kunne han jo overlate til en presbyter å ta seg av. Dette hadde sikkert flere årsaker, og fikk flere konsekvenser. For det første skyldtes det ikke minst at byene lå mye mer spredt enn rundt Middelhavet, og der var jo bispestolene knyttet til byene. Derest hadde biskopen forvaltningsmyndigheten langt på vei for de økonomiske verdier som var knyttet til bispedømmet. Å opprette stadig nye bispestoler, ville bare være å gjøre seg selv fattigere. Også på annen måte ville det være å gi fra seg makt, å dele opp bispedømmene. Det stemte nok også best med en del germanske tanker med større bispedømmer. Men om biskopen fikk mange menigheter under seg, ble menighetene til sammen (stiftet) mye dårligere representert på kirkemøter der også menighetene sør for Alpene var til stede, i hvertfall om hver biskop hadde 1 stemme.

Ordningen medførte også at mange kunne stille seg spørsmålet om hva som var den prinsipielle forskjellen på en biskop og en prest. At det i praksis var en forskjell visste mange. Men det var jo stort sett prestene som tok seg av det daglige menighetsarbeidet. Det meste av det biskopene gjorde i oldkirken, gjorde nå sokneprestene (assistert av kapellane).

Det kan være årsaken til at episkopatet ikke ble regnet blant de 7 embetsgradene (ostiar, lektor, eksorsist, akolyt, diakon, prest). Det kan også være grunnen til at Thomas (død 1274) benekter at episkopatet er en egen sakramental ordo, men hevder samtidig at det er en egen ordo. Endelig er det vel noe av forklaringen på en rekke romersk-katolske prester (spesielt abbeder) etter pavelig fullmakt fikk foreta presteordinasjoner.

d. Reformasjonen

Den lutherske reformasjonen ble ikke igangsatt og gjennomført av de gamle biskopene (annerledes til andre tider og steder),

men av en del prester med assistanse av verdslige myndigheter. Det var altså ikke i kraft av anerkjent embetsmyndighet reformasjonen ble gjennomført, men i kraft av at den sannhet man er overbevist om, har en fortrinnsrett fremfor alle formelle autoriteter.

Problemet oppstod da biskopene som hadde makten (og offisielt ansvaret i Kirken), satte seg mot reformasjonens arbeid, og i siste instans nektet å ordinere til prester tilhengere av reformasjonen. Reformatorene selv hadde ingen ting imot at Kirken hadde biskoper, bare de var tilhengere av Evangeliet, eller ihvertfall tillot prestene å forkynne Evangeliet. Men når biskopene hindret reformasjonen på alle disse områder, ble det gjort forskjellige endringer. Her oppe i Norden, og enkelte steder i Tyskland, ble det kort og godt innsatt nye evangeliske biskoper. Ja, enkelte av dem ble til og med ordinert av gamle biskoper. Men både Luther selv og Johannes Bugenhagen var selv ivrige ordinatorer når det gjaldt ordinasjon av de nye biskopene. Også andre ledende personer i kirken på stedet deltok/var til stede ved ordinasjonene. Andre steder overtok fyrsten selv eller et av ham oppnevnt konsistorium biskopenes funksjoner. De rent liturgiske funksjonene samt andre biskopelige oppgaver ble overlatt til en spesielt utpekt prest, som kunne ha forskjellige titler (seniorer, dekaner, metropolitane, proster, spesialsuperintendenter, generalsuperintendenter, domproster). Enevoldstiden gjorde at kongen selv fikk den øverste myndighet overalt i sitt rike. Reformasjonen medførte også at forbindelsen mellom biskopene/menighetene i forskjellige fyrste-/kongedømmer ble sterkt svekket, ihvertfall den forpliktende forbindelse. Kirken var gått over fra å være en verdenskirke, holdt sammen av biskopene, til å bli mange "Landeskirchen".

Teologisk ble dette begrunnet med at det ikke var noe prinsipiell forskjell på en prest og en biskop. Prestene hadde jo stort sett ansvaret for den samme gruppe mennesker og utførte stort sett de samme funksjonene som en oldkirkelig biskop. Dertil fant man et sitat hos Krysostomos og et hos Hieronymus, der den prinsipiell forskjellen på en biskop og en prest blir avvist.

Også Tridentinerkonsilet tok opp embetsproblematikken. I forarbeidene til Canon 7 fra Sessio XXIII var det foreslått: "Si Quis dixerit episcopos iure divino non esse institutos neque presbyteris superiores... a.s." ("Hvis nogen siger, at biskoppen ikke er innsatt med guddommelig ret eller er over præsterne... skal han være forbandet" - Red.) Dette ble endret i den endelige teksten slik at uttrykket iure divino bortfalt.

e. Primatet

Om biskopens sentrale stilling i sitt bispedømme tidlig var udiskutabelt, forholdt det seg lenge anderledes (ja fremdeles),

hvilken plass biskopene har i ledelsen av Kirken som helhet. To tendenser har alltid kjempet om overtaket, primatstanken og synodaltanken. Primatstanken går ut på at biskopen i den fremste menighet i et område (erkebiskopen, patriarken, paven), er klart overordnet de øvrige biskoper i området. Synodaltanken går ut på at et møte bestående av alle biskoper i et område (provisialsynode, kirkemøte, økumenisk kirkemøte) er eller med representasjon fra overordnet den enkelte biskop i området, hele området også overordnet den fremste biskop i området, t.o.m. paven. Dette er fremdeles den viktigste splittende faktor mellom den romersk-katolske og den ortodokse kirke.

4. Biskopen i bispedømmet.

a. Menighet, eucharisti, episkopat

En menighet oppfatter jeg som det mest grunnleggende fellesskapet i den kristne Kirken. Den manifesterer Kirken på hvert enkelt sted. En menighet omfatter de mennesker som bor på samme sted, som bekjenner Jesus Kristus som Herre og Frelser (i overensstemmelse med dåpsbekjennelsen), som er døpt til denne tro, og som regelmessig kommer sammen får å feire den hellige Eucharisti. Det som skaper enheten i menigheten er altså i siste instans Eucharistien. Om man er aldri så enig i hva som er Evangeliets budskap og hvordan sakramentforvaltningen bør foregå i praksis, samt en del andre spørsmål omkring læren om sakramentene, er ikke Kirken nødvendigvis ett. Men **grunnlaget for enheten** er ved det lagt. Enheten oppstår først ved at man holder seg til den samme Eucharisti.

Men nå er jo Eucharistien en punktuell handling. Det kan tenkes at det på ett sted holdes mange Eucharisti-feiringer, til forskjellige tider (eller kanskje samtidig) og på forskjellige plasser. Hvilken er det da som man må holde seg til for å holde seg til enheten? Her er fra gammelt av Episkopatet svaret. Den Eucharisti som ledes av biskopen er den som samler menigheten på stedet.

Alternativet ville være den Eucharisti som forrettes i overensstemmelse med visse kirkerettslige regler/fullmakter el.l. Et slikt alternativ blir alltid innført der hvor man avskaffer episkopatet i form av et bispeembete som det prinsipielt sett ordineres til på livstid. Men skal jeg velge mellom en Kirke der menighetene holdes sammen av personer innvidd til biskoper under bønn og håndspåleggelse, i tillit til Den Hellige Ånd, og en Kirke holdt sammen av en nokså menneskelig kirkerett, er jeg ikke i tvil om hva jeg velger. En annen ting er at ingen er ufeilbarlige. Derfor trenger en kirke også en kirkerett, inklusiv bestemmelser om hvordan det tas forholdsregler overfor biskopen når han ikke lenger er skikket til å væ-

re biskop, eller når han skal utvelges før ordinasjonen.

b. Presbyterium, episkopat, sakramentforvaltning

Siden biskopen ikke er ufeilbarlig, og har en rekke menneskelige svakheter, er det en fornuftig ordning at han ikke er alene om å lede bispedømmet, enten det er stort eller lite. Isteden har han et presbyterium, bestående av en rekke prester han har ordinert og innsatt til tjeneste hos seg. De bør han også flittig benytte som rådgivere. Dertil bør han regelmessig samle dem til møter, og ellers holde gudstjeneste sammen med dem. Dertil er det naturlig at han i en kirke med så store bispedømmer som hos oss, overlater til prestene å holde gudstjeneste med sakramentforvaltning når biskopen selv ikke er til stede. Selv om det på denne måten blir flere sakramentforvaltere i et bispedømme/en menighet som kanskje forretter gudstjeneste samtidig, bør det ikke resultere i kirkesplittelse/ansees som kirkesplittelse all den tid de alle sammen utfører tjenestene sine etter oppdrag fra den ene og samme biskop.

Ut fra dette stiller jeg meg prinsipielt kritisk til en ordning med flere biskoper i et bispedømme, spesielt om begrunnelsen er at de skal ta seg av hver sin fløy. Da er i realiteten Kirken splittet. Den tradisjonelle ordningen med "hjelpeskoper" er likevel noe anderledes. Hjelpeskopene er ihvertfall formelt sett biskoper av hver sine nedlagte bispestoler. I det bispedømme hvor de tjenestegjør handler de derfor alltid bare etter oppdrag fra bispedømmets egen biskop.

Men hvilke oppgaver kan så en prest utføre etter oppdrag fra biskopen? I praksis svarer kirkesamfunnene her noe ulikt. Det mest vanlige er **nattverdforvaltningen**, fordi det er denne tjeneste som er mest omfattende og mest daglig. Men også en rekke oppgaver i forbindelse med opptakelse av nye lemmer i Kirken, blir tradisjonelt overlatt til andre. Ordinerte og lekfolk kan f.eks. få i oppdrag å utføre **eksorsismene** om disse brukes. Likeså kan f.eks. en diakon få i oppdrag å rekke **nattverden** første gang til den nydøpte. Det har også vært vanlig at diakoner eller prester utfører selve **dåpshandlingen**. Men **konfirmasjonen** (salving eller håndspåleggelse) blir bare delvis utført av andre enn biskopen selv, selv om prinsippet er fullt ut akseptert, også i vest. Det som nærmest absolutt har vært forbeholdt biskopen selv har vært å lede **konsekrasjonsbønnen over salven** som brukes ved konfirmasjonen m.m. Videre er det blitt vanlig å la andre enn biskopen selv meddele **absolusjonen** etter et vanlig privat skriftemål. Men overalt gjelder det klart den regel at det øverste ansvaret i forbindelse med botspraksisen hviler på biskopen selv. Videre er det normalt biskopen som foretar **innvielse av nye kirker** siden det jo er hans ansvar å sørge for gudstjenestefeiringen over hele bispedømmet. Til slutt er det ikke minst normalt at biskopen selv leder den gudstjenesten der det opptas nye personer i presbyteriet, d.v.s. som foretar **presteordinasjonen**.

Men det kan vanskelig hevdes prinsipielt at han ikke kan la en prest foreta en presteordinasjon, all den tid han kan la en prest foreta de øvrige handlingene som her er nevnt.

c. Diakonaten og andre kirkelige tjenester

Det er en selvfølge at biskopen og prestene ikke er de eneste som skal utføre tjenester i menighetene/bispedømmet. Menigheten utgjør et Legeme, der hvert lem har sin oppgave. Biskopen og prestene skal sammen lede det hele. Men de øvrige lemmene bør også få vesentlige oppgaver fra biskopen eller i ssamråd med en av prestene. En av de viktigste lekmanntjenestene er diakontjenesten. For diakonene overtar vesentlige av biskopens oppgaver i forbindelse med de karitative tjenester og utdelingen av sakramentene. Likeså ivaretar teologene uhyre viktige oppgaver, enten de er ordinert til prester eller diakoner, eller de bare er allminnelige lekfolk. Skal enheten i Kirken ikke være hyklerisk, må biskopen se til at alle som driver med teologi, holder seg til Kirkens bekjennelse.

5. Biskopen utenfor bispedømmet

Alene kan ikke biskopen garantere enheten i Kirken utover de menigheter som bispedømmet består av. Skal det være en større enhet i Kirken av forpliktende karakter (altså ut over "åpne nattverd-bord", "vill communion" o.s.v.) forutsetter det en mer eller mindre forpliktende forbindelse mellom bispedømmene el.l. Det kan selvfølgelig løses ved at alle holder fast på Bibelen som eneste rettesnor el.l. Men da oppstår tolkningsproblemet. Om det tilføyes at også bekjennelsen skal være rettesnor, gjelder også fortolkningsproblemet. I tillegg kommer det problem at en del kirkesamfunn som stort sett er enige, har forskjellige bekjennelser. Det hele kan videre løses ved at den samme liturgi markerer Kirkens enhet. Men også den løsning har sine begrensninger. Det samme gjelder også løsningen å binde Kirken til en allmenn Kirkerett.

Tilbake står den løsning at biskopene står i et dynamisk og forpliktende forhold til hverandre. De må da regelmessig komme sammen, holde møter, feire gudstjeneste, og ikke minst ordinere hverandre. I disse sammenhenger må de vise det felles utgangspunkt ved å arbeide ut fra Bibelen, og den felles tro ved å gjenta gamle og formulere nye trosbekjennelser.

Likevel gjenstår problemet. Hvilket bispekollegium skal en biskop slutte seg til for at hans bispedømme skal befinne seg i enhet med resten av Kirken. Skal han slutte seg til det kollegium som har paven, biskopen i Roma, som medlem, eller til det kollegium (eventuelt et av de kollegier) som tar vare på den ortodokse tradisjonen, eller det kollegium som omfatter biskoper fra det gamle britiske Imperium, eller et av "de kon-

gelige kollegier" i Norden? Ja, det er det neste spørsmål som jeg ikke vet noe svar på. Men der har heller ikke Kirken noe "økumenisk svar".

TORBJØRN OLSEN

*

Foranstående artikkel er gengivet efter manuskript til foredrag på Virring-konventet, den 29.maj 1979.

Red.

KIRKESTÆVNE I NORGE

»I HAR ikke udvalgt mig, men jeg har udvalgt jer" var temaet for kirkestævnet på Gran, Hellig Tre Konger 1980, arrangeret af Bønne- & Arbeidsfelleskapet Kirkelig Fornyelse, den norske "højkirkelige" bevægelse.

Fylt af spændt forventning drog jeg afsted, allerede inden Julen var ordentligt forbi. Først en tur med tog, derefter 13½ time med skib fra Frederikshavn til Oslo. Ankomst en meget kold morgen, mellem +15° og +20°. Jeg vidste, at jeg skulde med et tog fra Østbanegården og gik derfor derhen i forventning om måske at møde nogle af de norske brødre og søstre. Og ganske rigtigt: lidt før togafgang samledes på peronen en gruppe, som samtalede ivrigt og flere gange nævnte Gran. Jeg fulgte efter dem ind i toget, vi fandt ud af hinandens identitet, og pludseligt var jeg anbragt mellem venner, som ivrigt spurgte mig ud om danske forhold. Jeg opdagede snart – og fik det bekræftet senere –, at alle var meget interesserede i Professor Prenter, hans ve og vel, hans beskæftigelse, hans bøger. Jeg svarede så godt jeg kunne. I løbet af stævnet fandt jeg ud af, at hele bevægelsen er meget præget af Prenters takning. Men foreløbigt var jeg kun på vej derop.

Da toget kom til Gran kort før stævnets begyndelse, viste det sig, at der deroppe var endnu koldere end i Oslo, under +25°. (Heldigvis steg temperaturen de følgende dage). Trods kulden fik jeg en varm velkomst af alle. Efter den indledende Middagsbøn i kirken, blev deltagerne inddelt i grupper – en vældig god ordning. I disse grupper mødtes vi efter hvert foredrag; der var foreslået nogle samtaleemner i tilknytning til foredragene, men jeg tror, at samtalen de fleste steder fik frit løb, så man fik behandlet nogle spørgsmål, der lå de enkelte på sinde.

Tilsyneladende er det et fast punkt også i den norske bevægelse, at man spiser godt. Efter inddelingen i grupper, var der middag og kaffe – iøvrigt spiste vi også udmærkede måltider morgen og aften. Også selve indkvarteringen var fin – måske for fin, i hvert fald havde man på et tidspunkt en

drøftelse af, om man burde arrangere stævnet noget billigere. Trods den ret høje pris var der dog en i sammenligning med danske forhold stor deltagelse: der var tilmeldt 43 kvinder, 63 mænd og 8 børn, af deltagerne var de 35 præster, mens 11 var stud.theol.'er.

Det centrale i et kirkestævne må selvfølgelig være tjenerne i kirken. Hver dag var der fire tidebønner foruden messen, der hver gang blev fejret som levitmesse med præst, diakon og subdiakon. Da man i Norge har diakoner, som er indviede af biskopperne, udførtes diakontjenesterne af egentlige diakoner og ikke af præster, der havde drejet eller lagt stolaen. Det gippede i mig, da diakontjeneren ved en af messerne udførtes af en kvinde, men man forklarede mig, at det skete efter en grundig teologisk overvejelse. Iøvrigt bar tjenerne præg af, at der deltog en stor gruppe kirkemusikere i stævnet. Straks fra første dag dannede de et kor, som ledede sangen ved tidebønner og messer. Iklædt kordragter i engelsk stil udgjorde disse sangere et farverigt indslag. Også celebranten ved tidebønnerne var festligt klædt i korkåbe og diakonen i dalmatika. Alt dette gjorde tjenerne til pragtfulde oplevelser, men til gengæld savnede jeg den enkelthed, der sædvanligvis er over tidebønnerne i dansk sammenhæng, f. eks. på familieejren på Sundeved. Indimellem kneb det mig at forstå prædikenerne - kirkerummet var langt bedre til musikalsk udfoldelse -, men efter mit skøn var det udmærkede prædikener.

Også de tre store foredrag var udmærkede. Deres emner var: Udvalgt i Kristus til barnekår hos Faderen, Udvalgt i Kristus til at leve i Kirken og Udvalgt i Kristus til at stride i verden. Gennem disse foredrag blev vi dygtigt ført til en erkendelse af udvælgelsens mysterium. Udover disse hovedforedrag var der også to korte foredrag som oplæg til en samtale: Kirkelig Fornyelse - død ortodoksi eller liturgisk sværmeri? En slags konklusion på denne samtale blev, at Kirkelig Fornyelse er et forsøg på at sammenbinde den rette lære og den rette lovsang, thi disse to kan aldrig leve uden hinanden.

Umiddelbart efter selve kirkestævnets afslutning fulgte årsmødet i Kirkelig Fornyelse. Jeg vil ikke komme nærmere ind på de mange emner, som blev behandlet, men blot nævne, at det emne, der optog sindene mest, var højmesseliturgien. Der er i Norge indført en ny højmesseliturgi, som på adskillige punkter bygger på en anden teologisk forståelse end den, der kom frem i den gamle liturgi. Enkelte steder havde man bevaret den gamle liturgi, men de fleste steder var dette ikke muligt, derfor diskuterede man nu, hvordan man måtte handle videre frem. Iøvrigt vil jeg fra årsmødet kun fortælle, at såvidt det kan ses udfra de tal, der blev behandlet, er Kirkelig Fornyelse en bevægelse i vækst.

Efter årsmødet sluttede stævnet på Gran. Da vi skiltes, bad alle mig bringe de hjerteligste hilsener til danske brødre

og søstre, og man udtrykte håb om, at der fortsat måtte kunne være deltagelse i søsterbevægelsernes arrangementer.

PETER JØRGENSEN

*

Iøvrigt noteres det med glæde, at den lavkirkelige norske lægmandsbevægelse har strakt hånden ud til Kirkelig Fornyelse ved et stort møde den 9. januar for at føre en fælles kamp mod den liberale theologi. Vi klipper fra Vårt Land:

- Kirkelig Fornyelse er en markant bevægelse i vår kirke. På mange områder er det grunnlag for samarbeid og felles opptreden, på andre områder er det grunnlag for konflikter. En viss uenighet om kirkesyn og kirkeskikker kan en leve med. Men forutsetningen er både at det på begge sider vises vilje til ikke unødvendig å sette uenigheten på spissen, og til å besinne seg på det som en er enig om er hovedsaken, nemlig samlingen om Den Hellige Skrift og kirkens bekjennelse, sa Even Fougner, tidligere bibelskolerektor i Indremisjonsselskapet i konklusjonen på sitt foredrag, som var en grundig gjennomgang av bønne- og arbeidsfellesskapet Kirkelig Fornyelse.

RED.

L Æ S T

Ole Øystese: Statens værdigrundlag i et pluralistisk samfund. Kristent pædagogisk Forlag. 94 sider. 31,50 kr.

*

O LE ØYSTESE er akademilektor ved Norsk Lærerakademi for Kristendomsstudium og Pædagogik, Bergen. Hans bog er oversat godt til dansk efter et af de mange norske sprog. Den er klar og kemisk fri for den gængse katzenjammer over kirkens afmagt og båret af en stiltiende vished om et kristent bidrags uundværlighed for rimelighed og sund fornuft i samfundslivet. Hovedemnerne er: den offentlige skole, kristendom og kirke og retsvæsenet - alle tre ting i et pluralistisk samfund. Nok kan emnerne forekomme gennemdebatterede og belyst, idelig og fra alle sider, men her gives en samlet kortlægning af hele problematikken og et væld af konkrete oplysninger. Enhver, der ønsker at have argumenter og synspunkter på rede hånd, har her et righoldigt arsenal at trække på.

For klarheds skyld påpeges det, at sækularisering, verdsliggørelse, ikke behøver at medføre pluralisme, manglen-

dé enighed om, hvad der skal anerkendes som grundlæggende værdier og normer for fællesskabet. I verdsliggjorte diktaturstater finder man jo tværtimod den strammeste ensretning. Omvendt er pluralistiske samfund ikke nødvendigvis sækulariserede, men kan være ramme om en vildtvoksende flora af indbyrdes stridende trossamfund. Hos os er sækulariseringen ret fremskreden, men pluralismen er mere et skin, et reklamenumer.

Rundspørger og andre undersøgelser har afsløret, at det store flertal af befolkningen, i modsætning til massemedierne, bevidst eller ubevidst stadig går ind for kristne grundværdier, både når det gælder opdragelse og skolens formål, ligesom flertallet ønsker en folkekirkelig orden bevaret - ofte ganske vist, ud fra uklare motiver og med vage begreber om, hvad kirken står for. Noget alternativ til det kristne værdigrundlag foreligger knapt nok, kun nogle talemåder om tolerance, demokrati, neutralitet og objektivitet. Skal de udmøntes og efterleves, løber man straks ind i selvmodsigelser og virkningen af de smukke ord fører til det modsatte af deres pålydende, til et middel til at herske over sjælene. Kirkelige kredse burde ikke af denne "overfladepluralisme" lade sig bluffe til at fraskrive sig selv retten til at være medbestemmende i offentlige forhold.

Grunde for og imod bevarelsen af den folkekirkelige orden bedømmes indgående, men især rettes søgelyset mod den indre front. Under norske forhold - og i nogen grad i Danmark - ville den etablerede kirkes frigørelse fra staten medføre, at kirken fik frie hænder til at gribe ind i arbejdet for Ydre Mission og alle de mange frivillige kristelige aktiviteter, som hidtil har været domineret af det væld af frie kirkelige foreninger, organisationer og institutioner, hvori en stor del af kristeligheden har overvintret.

I afsnittet om retsvæsen og lovgivning slås fast, at i et sækulariseret samfund kan Bibelen og Guds bud ikke uden videre gøres gældende for andre end troens egne. "Synd i og for sig kan ikke retsforfølges". Derimod må man søge begrundelsen for Guds bud på det menneskelige plan ved at påvise, at lovgivning, der rimer med dem vil være gavnlige og især fremme respekten for menneskets værdighed og den personlige frihed. Loven må "sigte til retfærdighed, ikke kristelighed" og sikre "den kristne retten til at indrette sit liv efter Guds vilje" og samtidig sikre "hans vantro næste retten til at slippe for at gøre det". Det gælder også seksuallivet og ægteskabet. Flere sider drøfter muligheder for at hindre økonomiske magtgrupper i at tilrive sig monopol på meningsdannelsen i offentlige medier og andetsteds.

Bogen er udvidet med et afsnit om specielle danske forhold, forfattet af Flemming Kofod-Svendsen, klart og instruktivt. Det tager også stilling til U 90.

C.B.HANSEN

ABONNEMENT 1980

Med dette nummer indledes RE-FORMATIOs 23.årgang. Abonnement, som får bladet leveret gennem avispostkontoret, vil finde et indbetalingskort indlagt. Med stiftelsen af FÆLLESSKABET KIRKELIG FORNYELSE er der for 1980 følgende satser: Almindeligt abonnement 40 kr. Enlige medlemmer af FKF betaler 100 kr. i kontingent. Ægtepar, som er medlemmer af FKF, betaler 125 kr. Studerende og pensionister, som er medlemmer af FKF, behøver dog kun at betale halv pris - altså enlige 50 kr. og ægtepar 62,50 kr. For medlemmer af FKF er abonnementsafgiften for RE-FORMATIO inkluderet i medlemskontingentet. Medlemmer skal altså ikke betale særskilt for bladet. Hvis en abonnent har særlig aftale om friabonnement eller har forudbetalt, bedes man se bort fra indbetalingskortet. Vi minder om, at ethvert gavebeløb til FKF er velkomment. Af hensyn til regnskabet bedes den pågældende rubrik afkrydset. På forhånd tak for snarlig indbetaling!

Venlig hilsen for FKF, Axel Madsen, kasserer.

KALENDERNOTATER 1980

Søndag den 16.marts kl.14-18:

Kirkestævne i Opstandelseskirken, Albertslund. Program: Messe. Panelsamtale om "Hvor kort er tiden?". Vesper.

Torsdag den 15.maj til lørdag den 17.maj:
Landskonvent.

Lørdag den 30.august til mandag den 1.september:
Kirkedage i Karstoft.

INDHOLDSFORTEGNELSE NR.1 * FEBRUAR 1980 * 23.ÅRGANG

Ole Skjerbæk Madsen:

For at gøre de hellige beredte til deres tjenestegerning 1

Hervé-Marie Legrand v/O.S.M.:

Forsædet ved eucharistien ifølge den ældste tradition 3

Torbjørn Olsen:

Bispeembedet i historisk og aktuel belysning 6

Peter Jørgensen:

Kirkestævne i Norge 19

C.B.Hansen:

LÆST: Ole Øystese: Statens værdigrundlag
i et pluralistisk samfund 21

STATENS VÆRDI
GRUNDLAG
I ET PLURALISTISK
SAMFUND

RE-FORMATIO

udgives af

FÆLLESSKABET KIRKELIG FORNYELSE

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR

Pastor Ole Skjerbæk Madsen, Danshøjvej 31, 2500 Valby
Telefon 01 - 17 64 47

REDAKTIONSUDVALG

Sognepræst Knud Christensen, Kirkegade 9, 3600 Frederikssund
Pastor C.B.Hansen, Elmesvinget 14, 9210 Ålborg S.Ø.
Søster Ragna, Fabersvej 2, 8900 Randers
Sognepræst Anders Studsgård, Skarrild, 6933 Kibæk
Sognepræst Poul Ulsdal, 6893 Hemmet

EKSPEDITION

Stud. theol. Peter Jørgensen
Vestre Strandallé 145, 8240 Risskov

Bladet koster 40 kr. årligt i abonnement

Beløbet indbetales til kassereren

for Fællesskabet Kirkelig Fornyelse

Organist Axel Madsen, Carit Etlarsvej 5, 1814 København V.
Telefon 01 - 22 67 67 * Postgiro 2 08 81 42

FÆLLESSKABET KIRKELIG FORNYELSE

FORMAND

Sognepræst Olav Fog, Blåhøj, 7330 Brande
Telefon 05 - 34 50 61

BESTYRELSE

Pastor Poul Exner, Svanens Kvarter 19 C, 2620 Albertslund
Organist Axel Madsen, kasserer; adresse se ovenfor
Sognepræst Helge Taggatz, Landsbygaden 68, 2630 Tåstrup
næstformand

Sognepræst Poul Ulsdal, sekretær; adresse se ovenfor

Medlemmer betaler 100 kr. årligt til fællesskabet; dette beløb omfatter også abonnement på Re-formatio. Studerende og pensionister betaler 50 kr., ægtepar 125 kr.

RESERVERET POSTVÆSENET

3600 FREDERIKSSUND
KIRKEGADE 9
KNUD CHRISTENSEN
170 MR PASTOR